

(XX a. 3 – 10 dešimtmečiai)

Nemuno ilgis yra 937 km., iš jų 462 km. upė teka per Gudiją ir 359 km. vingiuoja Lietuvos žeme, 17 km. upės yra siena tarp Lietuvos ir Gudijos, 99 km. – tarp Lietuvos ir Kaliningrado srities. 1919 – 1939 m. Nemunu tarp Juodosios Ančios ir Grovos žiočių (nuo 477,4 iki 432,7 km.) ėjo Lietuvos – Lenkijos demarkacijos linija, ir 200 m. upės pakrantės buvo draudžiamoji zona. 1939 m. rusams užėmus Lietuvą, dešiniajame Nemuno vidurupio krante stovėjo sovietų armija. Nuo 1920 m. iki Antrojo pasaulinio karo Nemunu nuo Šventupio žiočių iki Kuršių marių ėjo 112 km. ilgio siena su Vokietija. Nemunas buvo judrus tarptautinės prekybos ir sielių plukdymo kelias. Taigi vien mūsų amžiuje prie Nemuno gyveno ir jame žvejojo ne tik dzūkai, suvalkiečiai, aukštaičiai, žemaičiai, bet ir lenkai, gudai, vokiečiai, rusai. Tarpukario metais panemunių gyvenvietėse buvo daugybė šeimų, neturėjusių žemės ar jos turėjusių nedaug. Šioms šeimoms žuvų gaudymas ir realizavimas teikė lėšų pragyventi, o negandų ar bado metais – vienintelį šansą išlikti. Maistą žuvimis pajvairindavo ir pasiturinčios šeimos, o per pasninkus jas valgė visi. Žvejybą Nemune labai skatino tai, kad iki Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje gyveno daug žydų, pagrindinių žuvų vartotojų.

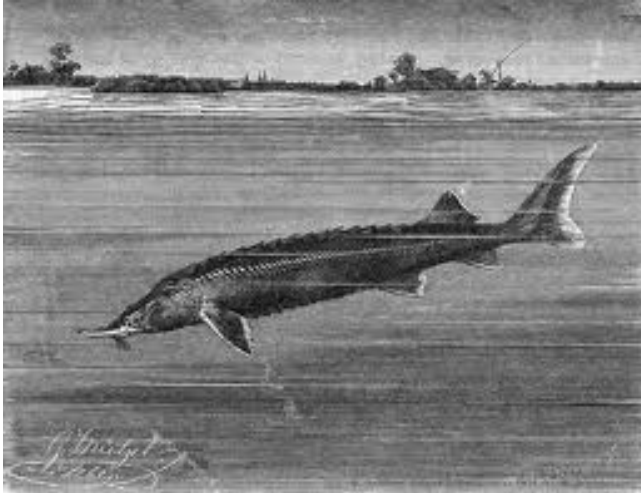
Laikui bėgant viena panemuniečių karta keitė kitą, kito Nemuno istorinė reikšmė, taip pat jo hidrologiniai ir ekologiniai parametrai. Tai lėmė įvairių žuvų rūšių išteklių bei paplitimo pokyčius. Ypač akivaizdūs jie tapo pastačius Kauno hidroelektrinę (pradėta statyti 1955 m., visa galia ėmė veikti 1960 m.), uždariusią žuvims keliauninkėms (lašišoms, nėgėms, žibriams, vėgėlėms) kelią į nerštavietes. Užtvėrus Nemuną vandens lygis svyruoja. Dėl to kiekvieną pavasarį ir vasaros pradžioje žūva tūkstančiai lydekų, karšių, kuojų, kitų žuvų ikrų.

Šioje studijoje apžvelgiama žvejybos Nemune raida XX a.3-10 dešimtmečiais, nušviečiami

Žvejyba Nemune

Parašė Laura Piškintaitė – Kazlauskaitė
Šeštadienis, 04 Birželis 2011 20:46

žvejybos būdų ir inventoriaus pokyčiai, taip pat juos lėmusios priežastys, aptariamos verslo organizacijos, žvejų socialinės struktūros, jų ekonominės padėties ir buitines problemos, laimikio apdorojimo ir realizavimo klausimai. Žvejybos plotmėje atskleidžiami ūkiniai ir kultūriniai įvairių tautybių kontaktai.

1867 m. Oto Glagau matė ir aprašė, kaip Skirvytėje užtvaramis gaudomos lašišos. 1890 m., remdamasis “Kauno gubernijos žiniomis”, “Varpas” rašė, kad už Jurbarko, Vokietijos pusėje, skersai visą Nemuną yra įtaisytos pertvaros, trukdančios didesnėms ir geresnėms žuvims atplaukti į Lietuvos upes. Dėl šios priežasties esą Kauno panemunių žvejai negali prasimaitinti ir yra priversti ieškoti papildomų pragyvenimo šaltinių. Buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad nėra įstatymų, draudžiančių Nemune gaudyti neršiančias žuvis, taip pat į masinį jų nuodijimą.

1895m. G.Rodzievičius aprašė Lietuvoje matytas žvejybos priemones, nenurodydamas, kuriose vietovėse ar kokiuose vandenyse jos naudotos. Iš konteksto atrodytų, kad Nemune autorius bus regėjęs žvejojant meškerėmis iš luotų bei dideliais grabštais (podryvkomis).

1910 m.. Imperatoriškosios rusų geografų draugijos Šiaurės vakarų skyriaus užrašuose iš “Vilenskij Vestnik” buvo perspausdintas U. Mizinenko straipsnis, kuriame autorius aprašė, kaip Vilniaus gub. Trakų aps. Valstiečiai neršto metu Nemune, Neryje ir Merkyje gaudė lašišas, žiobrius ir kuojas. XX a. pradžioje jau aiškėjo, kad lietuviai nemoka vertinti savo gamtos turtų. 1913 m. spauda rašė, jog Nemune, aukščiau Kauno, apie Rumšiškės ir Darsūniškį, žuvys nyksta, nes yra: 1) nuodijamos, 2) naktimis badomos žeberklais, 3) gaudomos plukdomaisiais tinklais (trubnyčiomis), 4) gaudomos per nerštus.

Tyrinėti žvejybą Nemune pradėjo Marija Znamierowska – Prüfferowa, 1932 m. rinkusi ir

paskelbusi duomenis apie žvejybą Druskininkų apylinkėse. Autorė išvardijo Nemune sugaunamų žuvų rūšis, trumpai aprašė jų žvejavimo būdus bei priemones ir žvejų tikėjimus.

Apie kasmetę Jurbarke ir Sudarge švęstą panemunių žvejų šventę žiobrių neršto metu 1935 m. rašė Šiaulių laikraštis "Mūsų kraštas", 1940 m. – "Mūsų girios". 1991 m. Šakių rajono laikraštis "Draugas" šia tema paskelbė Gedimino Černevičiaus ir Vlado Daunienės straipsnį "Žiobrinės panemunės žvejų šventė ir Benjamino Bagdzevičiaus straipsnį "Šis tas apie žiobrines ir žiobrius".

1969 m. Vladas Dautartas rašė apie žvejybą Nemune ties gimtuoju Šilelio k. (Kauno raj.), išvardijo upėje sugaunamas žuvis, paminėjo jų gaudymo (traukiamasis tinklas ir plukdomoji trubica) bei laikymo (iš vytelių pintas bučius ir lentinė skiaurė) prietaisus, taip pat dvejopus džiauklus tinklams džiauti.

1974 m. Vitalis Morkūnas lauko ekspedicijose fiksavo duomenis apie Kuršių marių rytinės pakrantės ir Nemuno deltos žvejų praktikuotus žvejavimo būdus ir priemones, žvejybos organizavimą ir žvejų buitį nuo XIX a. pabaigos. Užrašytą informaciją jis apibendrina straipsnyje, kuriame pateikė ir Kuršių marių bei Nemuno deltos žvejų naudotų tinklų klasifikaciją. Tai : 1) burinėmis valtimis traukiamieji tinklai, 2) irklinėmis valtimis traukiamieji, 3) į krantą traukiamieji, 4) poledinės žūklės tinklai, 5) statomieji tinklai. Plačiau iš jų yra aprašyti buriniais laivais traukiamieji tinklai (bradas, kiudelis, kornas), irklinėmis valtimis traukiamieji (vindkartinis) ir į krantą traukiamieji (neštinis bei traukiamas) tinklai. Greta tinklų, užsimena V.Morkūnas, ten, kaip ir kituose Lietuvos vandenyse, buvo naudojami venteriai, bučiai, žeberklai ir kabliukinės priemonės. Po dešimtmečio V. Morkūnas vėl rašė apie žvejybą Kuršių mariose ir Nemuno žiotyse, aptarė jos organizavimą ir inspektavimą XX.a. I pusėje. Verslinės žvejybos įrankius pagal jų veikimo principą čia autorius skirsto į 6 grupes: 1) burinėmis valtimis traukiamieji tinklai, 2) rankomis arba riestuvais traukiamieji tinklai, 3) dreifuojantys tinklai, 4) statomieji tinklai, 5)

statomosios gaudyklės, 6) šniūrai. Vis dėlto iš abiejų straipsnių nepaaiškėja, kuriomis iš minėtų priemonių buvo žvejojama Nemune, kuriomis – mariose.

1976 m. Henrikas Bakanas užrašė ir paskelbė Varėnos r. Švendubrės kaimo žvejų vartotus 27 žvejybos priemonių bei jų dalių pavadinimus. 1993 m. Kęstutis Balčiūnas rašė apie žvejybą Kidulių vls. Karališkių k. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Plačiai apibūdinama žvejyba plukdomaisiais tinklais Nemune ties Yšmota, trumpai – žiobrių kepimas. 1994 m. šio darbo autorė rašė apie verslinę žvejybą bei žvejybą metiniais Nemune, o 1995 m. pasirodžiusiame straipsnyje kalbama apie nėgių gaudymą Nemune bei vėgėlinių vartų statymą Nemune ir , Skirvytėje taip pat apie žvejybą traukiamuoju tinklu (klipas) ir venteriu Skirvytėje.

Skaitytojams pateikiamo darbo pagrindą sudaro autorės 1992 – 1995 m. etnografinių ekspedicijų užrašai – 51 informacija apie žvejybą Nemune. Apklausti asmenys pagal gimimo metus pasiskirsto taip: gimę 1900–1910m. – 6,4%, 1911–1920 m. – 15,6%, 1921 –1930 m. – 37,5%, 1931-1940 m. – 28,1%, 1940 m.-1950 m. – 9,3%, 1951–1960 m. – 3,1%. Tarp apklaustųjų – 4 moterys.

Archyvinę medžiagą papildė Vacio Miliaus, 1955 m. apklaususio 3 Kauno r. žvejus ir 1958 m. 1 Prienų r. žveji, užrašai. 1962 m. Pranas Virakas (1871–1967) užrašė, kaip buvo žvejojama Nemune ties Seredžiumi, Kauno r., jo vaikystės metais. Pranas Juozapavičius XX a. II ketvirtyje aprašė žvejybą Nemune ties Vėžionių k. Prienų r., Teresė Pivoriūnaitė 1968 m. apklausė 5 Jurbarko žvejus. Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto studentai taip pat yra apklausę kelis Jurbarko r. Žvejus, tačiau išsamesnis tėra 1958 m. Gedimino Grybo pateiktas aprašas apie žvejybą Nemune Veliunos apylinkėse. 1995 m. Nemuno žvejai iš Jurbarko r.: Vytautas Bastys (Viešvilė), Algirdas Liuokaitis ir Petras Povilaitis (Palėkių k.) bei Jonas Vaznys (Smalininkai), taip pat 1997 m. Antanas Suraučius iš Varėnos r. Švendubrės patys užrašė savo žvejybos prisiminimus.

Nemuną pagal išilginį profilį hidrologai dalija į 3 atkarpas: aukštupį (iki Katros žiočių), vidurupį (tarp Katros žiočių ir Kauno) ir žemupį (nuo Kauno žemyn). Toliau bus kalbama apie Nemuno vidurupį nuo 477 km ir žemupį. Senesniems panemuniečiams upės geografinio dalijimo atskaitos taškas buvo sava gyvenamoji vieta ir nuo jos maždaug 5 km į vieną ir kitą pusę. Antai Merkinės žvejys, irdamasis Druskininkų link, sakė plaukiąs aukštyn, o leisdamasis Alytaus link, - žemyn. Skirsnemuniečiui žvejys iš Vilkijos buvo aukštupio žvejys, tuo tarpu žemupys prasidėdavo už Smalininkų, apie Tilžę. Tokį liaudies požiūrį lėmė ribota galimybė luotais ar irklinėmis valtimis pasiekti tolesnes vietas, kita vertus, ir reikalo nebuvo, nes žvejoti buvo leidžiama tik išsinuotuose plotuose. XX a. 7–8 dešimtmečiais paplitus motorinėms valtimis, atsirado galimybė žemupio žvejams be didesnių pastangų pasiekti pvz., Birštoną, o vidurupio

žvejams – Tilžę. Tačiau vidurupio pavadinimas ir tuomet neprigijo. Upės ruožas nuo Lietuvos – Baltarusijos sienos iki Kauno Lietuvos gyventojų tebėra vadinimas “aukštupiu”, nuo Kauno ligi Kuršių marių – “žemupiu”. Dėl aiškumo pateikiame hidrologų vartojamą Nemuno klasifikaciją pagal upės geologinį vystymąsi: 1) aukštupys iki Katros žiočių, 2) Gardino atkarpa nuo Katros iki Juodosios Ančios žiočių, 3) Druskininkų atkarpa nuo Juodosios Ančios iki Merkio žiočių, 4) Alytaus atkarpa nuo Merkinės iki Punios, 5) Didžiųjų kilpų atkarpa Nemajūnų – Birštono ruože, 6) Darsūniškio atkarpa tarp Verknės ir Strėvos žiočių, 7) Kauno atkarpa nuo Strėvos iki Nevėžio žiočių, 8) Nevėžio – Mituvos žiočių atkarpa, 9) Mituvos – Jūros žiočių atkarpa, 10) Ragainės atkarpa, 11) deltos atkarpa. Toliau bus kalbama apie žvejybą 3–11 atkarpose.

Nemunas, kaip ir kitos Lietuvos upės, užšąla vidutiniškai 3 mėnesiams. Prieš užšalant gana ilgai eina išas. Jis pasirodo jau gruodžio pradžioje, o apie gruodžio 20 d. upė užšąla. Vidurupyje upė užšąla paprastai viena savaitė vėliau ir ima laužti ledus truputį anksčiau negu žemupyje. Šiltomis žiemomis Nemunas būna užšalęs daug trumpiau už nurodytą vidurkį, Pavasarį iki + 10°C temperatūros upių vanduo išyla balandžio 20-25 dienomis, o rudenį žemiau tos temperatūros atvėsta spalio 1-7 dienomis. Ši temperatūra svarbi todėl, kad vandens augalija atgyja tik tai pakilus temperatūrai aukščiau +10 °C, o apmiršta jai nukritus žemiau -10°C. Išsivaduoja Nemunas nuo ledo paprastai antroje kovo pusėje (rečiau vasario ar balandžio mėn.). Nevienodai ilgai trunka ir pavasario ledonešis. Didžiausi potvyniai – kovo mėn. ir vasarą. Iki Antrojo pasaulinio karo žiemą pramoninės žvejybos nebuvo, išskyrus vėgėlinių vartų statymą Nemuno deltoje, todėl mėgėjišką žiemos žūklę, čia aptarsime kalbėdami apie tas žvejybos priemones, kurios buvo naudojamos ir vasarą, ir žiemą.

Laura Piškintaitė – Kazlauskaitė. “Žvejybos istorijos apybraižos”.